
KRÓNIKA

A NYELVI EGYENRANGUSÁG GYAKORLATI MEGVALÓSÍTÁSÁRÓL. A Tartományi Képviselőház Végrehajtó Tanácsa kezdeményezésére a Tartományi Közigazgatási Intézet tanácskozást szervezett a vajdasági nyelvek és írások egyenrangú használatának gyakorlati megvalósításáról. Az intézet 38 vajdasági község gyakorlatát elemezte, s az előkészületek után, 1979. február 26-án és 27-én, meg is szervezte a tanácskozást. A vajdasági nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságának e fontos területéről sok újat nemigen lehetett mondani, hiszen az alkotmányos és törvényes rendelkezések valóban kimerítően szabályozták — hogyan, hol és mikor kell biztosítani a nyelvek és írások egyenrangúságát. A tanácskozás célja tehát nem az elvi megoldások felkutatása volt, hanem a már rendelkezésünkre álló elvek gyakorlati megvalósításának ártékintése. Kovács László, a szervezőmunkával megbízott Tartományi Közigazgatási Intézet igazgatója nem véletlenül hangsúlyozta, hogy a legnagyobb eredményt a tapasztalat- és véleménycseréről kell várunk, mert csak egymás munkájának kölcsönös megismerése révén alkalmazhat újabb és hatékonyabb gyakorlati megoldásokat a 44 vajdasági község mindegyike. Márpedig ezekre az új megoldásokra mindenütt nagy szükség van, mert közismert dolog, hogy tartományunkban mindössze négy községben rendelkezik a községi statútum egy — a szerbhorvát — nyelv használatáról. Ezzel szemben 21 községben két nyelv, 12 községben

három, 7 községben pedig négy nyelv egyenrangú használatát kell biztosítani. (Meg kell említenünk, hogy az öt egyenrangú vajdasági nyelven, a szerbhorváton, a magyaron, a szlovákon, a románon és a ruszinon kívül, Pancsován a macedón, Fehértemplomon pedig a cseh nyelv is az egyenrangú nyelvek közé tartozik.) Nyilvánvaló, hogy az elvi megoldásokkal elégedettek lehetünk, legalábbis a mennyiséget illetően, mert a minőséget is feltáró vizsgálódás bizony nem mutat ennyire egyöntetűen pozitív képet.

Legelőbb is meg kell állapítanunk, hogy az új községi statútumok előkészítésekor és meghozatalakor sokkal alaposabb munkát végeztek községeinkben, mint korábban. A helyi környezet nyújtotta minden lehetőség és feltétel alkalmazásában kifejezésre jutott az alkotói viszonyulás és az ötleth gazdagság. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy hiányosságokkal nem találkozhatunk. Noha csaknem alapvető követelmény, hogy a statútumok a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságát nem külön fejezetekben, egy helyen taglalják, hanem az alap- vagy bevezető rendelkezésekben megadott alapelvek után a szöveg teljességébe beépüljenek a vonatkozó elvek — 21 községi statútumban az egyenjogúságról szóló rendelkezések egészükben vagy főként külön fejezetben szerepelnek. Nem túlhaladott tehát, a nemzetiségeknek a velük együtt élő nemzetekhez viszonyított jogainak megállapításakor, a régi felfogás. Néhány statútum (Zsablya, Zombor, Plandište, Šid, Bácspalánka, Fehér-

templom, Antalfalva) még csak nem is használja következetesen „a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúsága” vagy „a nemzetek és nemzetiségek jogainak érvényesítése” szakkifejezéseket. Van olyan státútum (Versec, Begaszentgyörgy), amely, a külön fejezet címe szerint is, mindent az egyenjogúság egy tényezőjére, mégpedig a „nemzetek és nemzetiségek nyelv- és íráshasználatának egyenrangúságára” vezet vissza. Említsük meg azonnal: a tanácskozáson többször is kimondták, hogy az egyenrangú nyelv- és íráshasználat nagyon fontos, de nem kizárólagos összetevője a vajdasági nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságának.

A tanácskozás vezérfonalát megadó Rudi Sova, a Tartományi Képviselőház alelnöke, egyebek között megállapította, hogy „a nemzetek és a nemzetiségek nyelvének, írásának egyenrangúsága, soknemzetiségű szocialista öngazgatási közösségünkben mindig a szocialista öngazgatási viszonyok fejlődésének feltétele volt, illetve az egyéni szabadság és az emberi jogok megvalósításának kérdése. Ezek a kérdések az öngazgatási szocialista erők, de különösen a Kommunista Szövetség figyelmének homlokterében állnak”.

Egy pillanatra sem lehet közömbös számunkra, hogyan viszonyulunk ezekhez a kérdésekhez, hiszen nemcsak arról van szó, hogy valaki használhatja nyelvét (az anyanyelv fogalmát újabban a választott nyelv meghatározással váltják fel többen is), hanem arról is, hogy ez a viszonyulás határozza meg: a nyelv a dolgozóink, nemzeteink és nemzetiségeink kulturális, társadalmi életében összetartó erő, a kölcsönös megértés és a szocialista közösségi szellem megszilárdításának tényezője lesz-e, vagy pedig, vigyázatlanságunk, esetleges nemtörődömségünk esetén, a nemzetek és a

nemzetiségek közötti szilárd viszonyok megbontásához eszközül szolgálva, a türelmetlenség és az összetűzések forrása. Nagyon fontos vívmányaink közé tartozik, hogy nálunk senkinek sincs joga bárkit korlátoznia nyelvi szabadságában, de arra sem, hogy ezzel a szabadsággal — széthúzást szítva — visszaéljen.

A tanácskozáson elhangzott felszólalásokat elemezve egyértelműen megállapíthatjuk, hogy ha már eljutottunk addig a pontig, amikor nem annyira a mennyiség, inkább a minőség fokozásával érhetünk el újabb eredményeket. Több nyelvű szakemberekre van szükségünk. De nemcsak szakemberekre, hanem általában több nyelvet beszélő emberekre, akik, harmadik személy — fordító — közbeiktatása nélkül is, bármikor és bárhol megértik egymást, noha ki-ki a saját nyelvén szól a másikhoz. Nyilvánvaló, hogy ez a követelmény (ha követelmény lenne) az irrealitással lenne azonos, amennyiben tartományunk egésze érintkezhetnének. Két, esetleg három nyelvet az emberek túlnyomó többsége meg tud tanulni. Négyet, ötöt vagy ennél is többet már nem. Arra azonban már teljes joggal számíthatunk, hogy egy-egy községben minden fennakadás nélkül elsajátíthatják egymás nyelvét az ott élő nemzetek és nemzetiségek tagjai. Akár követelményként is számon tarthatjuk ezt, persze nem a kötelezettség, hanem a meggyőzés erejével, az igény és a szükséglet felébresztésével. Igaz, fordítókra továbbra is szükségünk lenne, de már nem a nyelvi egyenrangúság biztosítékaként, hanem a nélkülözhetetlen szakmai szintet fenntartó és továbbfejlesztő tanácsadó szervként. Nem túlzás, a lehetőségeinket figyelmen kívül hagyo elvárás az előbb említett követelmény. Bizonyítja ezt az is, hogy a Vajdaságban (az iskoláskor előtti intézményekben, az általános és

középiskolákban) mintegy 79 000 gyerek tanulja — önkéntesen — környezetnek nyelvét.

Amikor a minőségi előrelépés igényét emlegettük, elsősorban ennek a lehetőségnek a maradéktalan kiaknázására gondoltunk. A környezet nyelvének tanulását nem véletlenül szorgalmazza a Kommunista Szövetség, a szervezett erők mindegyike. Egymás kultúrájának, történelmének, általában véve értékeinek megismerését talán semmi sem segítheti elő olyan mértékben, mint egymás nyelvének megismerése, elsajátítása. Iskolarendszerünk szerepe és feladata, ezzel együtt felelőssége is — kimondhatatlanul nagy. A gyakorlat, az eddigi munkában szerzett tapasztalatok bizonyítják, hogy ott, ahol szervezeten és komolyan, a meggyőzés és a figyelemfelkeltés módszerével igyekeztek létjogosultságot szerezni a környezet nyelvének tanításához, nem is maradt el a kívánt visszhang. Ahol azonban csak tessék-lássék, holmiféle divatnak véelve akarták teljesíteni megérzett kötelezettségüket, eredményre sem számíthattak. Természetesen tudjuk, hogy nemcsak a jó—rossz viszonyulás határozza meg a környezetnyelv tanításának minőségét és hatékonyságát. A munka alapvető hiányossága (már ahol egyáltalán dolgoznak) éppen a nem kielégítő hatékonyságban rejlik. A nemzetiségileg homogén környezetekben ugyanis szinte szabályszerű, hogy a környezet nyelvét nyolc évig tanuló diákok — nem sajátítják el a nyelvet. Nem tudják beszélni, nem tudják megérteni magukat, nem tudnak megérteni másokat. A feladat egyértelmű. Iskolarendszerünknek, a tudomány eredményeinek felhasználásával és a tudomány bevonásával olyan megoldásokat kell felkutatnia, hogy — a pozitív viszonyulás egyidejű kialakításával — tömegesebbé és színvonalasabbá tegye a környe-

zet nyelvének tanítását. Nem lesz könnyű munka a szükséges módszertanok, tankönyvek és szakemberek kidolgozása, illetve nevelése, de a munka nehézsége sem indokolhatja a halogatást, a tétovázást, a megalkuvásról nem is szólva. Miért állítjuk ekkora határozottsággal, hogy kivételesen bonyolult és nehéz munkáról van szó? Azért, mert a tartományunkban lassan honossá váló oktatási forma egyedülálló a világon. Mások tapasztalataira, eredményeire nem számíthatunk. De arra sem, hogy belátható időn belül több nyelvet beszélő emberek lakják a Vajdaságot, ha nem sikerül tömegesebbé és hatékonyabbá tennünk a környezet nyelvének tanítását. Mivel részproblémákkal ezúttal nem foglalkozhatunk, a nyelvi egyenrangúság, az általános egyenjogúság és az iskolarendszer közötti összefüggéseket sem elemezhetjük részletesebben. A rész kérdések taglálása különben is csak megszilárdítana bennünket abban a hitünkben, hogy iskolarendszerünk szerepvállalása rendkívül fontos tényezője a nyelvi egyenrangúság gyakorlati megvalósításának. Társadalmunk hathatós támogatására bízást számítva, iskolarendszerünknek nemcsak vállalnia, hanem meg is kell valósítania ezt a szerepét. A nyelvi egyenrangúság gyakorlati megvalósítása közösségünk alapvető érdeke.

Végül meg kell említenünk azt is, hogy a minőségi előrelépés igényével szervezett tanácskozás — mondhatnánk véglegesen — leszámolt egy kellemetlen, gyakran burkolt ellenállást leplező felfogással. Arról a viszonylag sokszor hangoztatott állításról van szó, hogy a nemzetiségek állítólag nem szívesen használják a saját nyelvüket; a tájékoztatásra való jogukat inkább szerbhorvát nyelven kívánják megvalósítani. Az anyanyelvét — ezúttal valóban az anyanyelvről van szó — nem ismerő, használni

nem tudó ember valóban nem igényli, hogy saját nyelvén tájékoztassák, a saját nyelvén szóljanak hozzá. Persze kérdés, hogy az ilyen emberek bármelyik nyelven is meg tudják magukat értetni. A másik dolog, ami feltárhatja az ilyen viszonyulás hátterét, a fordítások minősége. Amikor szakavatatlan, ügyetlen a fordítás, egyben érthetetlen is. Márpedig az érthető információk hiányában lehetlenné válik a döntéshozatal is. Ezek a már tudatosított felismerések is azt bizonyítják, hogy a nyelvi egyenrangúság továbbfejlesztését csakis a minőségi tényezők fokozásával érhetjük el.

FEHÉR István

KIEGYENSÚLYOZATLAN

SZÍNIVONAL A FEST-EN. Eléggé egybehangzó ezúttal a kritika véleménye az idei belgrádi nemzetközi filmfesztiválról. Szinte kivétel nélkül váltakozónak ítélte meg színvonalát, kiemelve, hogy a komolyabb válogatás hiányában illuzórikus is lett volna többet várni tőle. Tény viszont az is, hogy a harmincöt ország majd száz produkciója lehetővé tette a betekintést mindazokba a törekvésekbe, amelyek a film terén megmutatkoznak. A FEST tehát mintegy keresztmetszetében mutatta fel a világ filmművészetének jelenét. A sok jó, közepes vagy éppenséggel jelentéktelen produkció sokaságában — mint Ládi István is írja — tájékozódni sem volt egyszerű. Az értékrend kezd felborulni, a jó és rossz fogalma annyira viszonylagossá válik, hogy mind nehezebb eligazodni.

Bár közös nevezőre aligha lehet hozni a FEST filmjeit, mégis megfigyelhető volt több jelenség. Többek között, hogy a legújabb alkotások az ember szemszögéből vizsgálják a problémákat, az ember kizárólag önmagát keresi az elidegenültség útvesz-

tőin, s mindinkább uralkodóvá lesz filmeinkben a feminista gondolat. Az idén például tizenhárom film szólt a nőkről. Ezek közül Ingmar Bergman *Őszi szonátája* és Paul Mazursky *Egy szabad asszonya* emelkedett ki. A fesztiváli filmek közül a legtöbb pozitív kritikát Andrzej Wajda *Márványembere*, Robert Altman *Esküvője*, Ermanno Olmi *A facipő fája* és Marco Ferreri *Szia, majom* című alkotása kapta. Még ezek a művek sem törtetlen ívűek, csupán a valóban jó részletek teszik nagyvá őket. A fesztiváli produkciók egyik sajátossága volt egyébként, hogy a rendezők apró, többnyire jelentéktelennek tűnő történetek vázára olyan részleteket építettek, amelyek által a cselekmény elvesztette eredeti banalitását. Ezúttal ezek az apró vagy nagyobb töredékek indokolták a FEST-et.

MILIVOJ NIKOLAJEVIĆ FESTŐ A MATICA SRPSKA ELNÖKE. Február utolsó napján közgyűlést tartott a több mint százötven éves művelődési intézmény, a Matica srpska. Az igazgató bizottsági jelentés nyomán az elmúlt öt év tevékenységét mérték föl: a tudományos szakosztályok, a kiadó, folyóirat-szerkesztőség, a képtár és a könyvtár munkáját. Az említett időszakban a Matica 180 tudományos és irodalmi kiadványt jelentetett meg, munkatársainak köre pedig 1800-ra emelkedett, elkészült a *Szerbhorvát Irodalmi Nagyszótár*, beindult a *Jugoszláv Írók Lexikona* és nyomdakész lett a biográfiai lexikon kézirat. Ezenfelül több mint hatszáz tudományos értekezést is közöltek. A közgyűlés pozitívan értékelte az elmúlt választási időszakban kifejtett munkát, majd pedig tisztújítást tartott. A Matica új elnökévé Milivoj Nikolajević festőművészt választották, az alelnöki tisztséget a következő négy évben